

ІСТОРИЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЇ

УДК 911.9:574.2

DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.1>

Андрій КУЗИШИН, Любомир ЦАРИК

РУХ КРИЗЬ ЧАС: НАРИСИ ІСТОРІЇ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

30-річна діяльність географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка стала мотивацією підготовки даної публікації. За вказаний часовий період факультет зумів утвердитися на географічній мапі України як центр підготовки фахівців географічного, екологічного та туризмологічного спрямування, а також науковий центр за низкою актуальних напрямків досліджень в сфері конструктивної, суспільної географії, геоecології та туризмознавства.

Розташувавшись між потужними центрами географічної науки – Львовом, Києвом, Чернівцями, Луцьком, Тернопіллям було визначено стати одним з центрів просторово-географічних студій – адже недаремно саме ця територія стала малою батьківщиною фундатора національної географії професора Степана Рудницького.

Формування окремого підрозділу стало вимогою часу та обґрунтовано запитами регіону. Навчальні установи, державні та комерційні структури Західної України сьогодні є місцем праці значної частини випускників факультету. За свою нетривалу історію факультет зумів зайняти вагомий нішу на загальнодержавному рівні, утвердившись як центр історико-географічних, краєзнавчо-туристичних та еколого-географічних досліджень.

Висвітлено історичні передумови відкриття спеціальності «географія», утворення та діяльності географічного факультету. Здійснено ретроспективний аналіз новітньої історії факультету, особливості його утвердження як самостійного підрозділу університету. Виокремлено основні етапи становлення та розбудови географічного факультету. Описано, історію та умови формування кожного освітнього та науково-дослідного підрозділу факультету. Проведено огляд персоналії, які працюють на факультеті. Систематизовано науково-практичні конференції, які були проведені на факультеті за історію його функціонування, визначено проблематику проведених наукових заходів. Можна стверджувати про своєрідну спеціалізацію у проведенні наукових форумів на кожній із кафедр. Кафедри географії і методики її навчання – проблеми природокористування і охорони природи, кафедри географії України і туризму – історія української географії і туризмознавства, кафедри геоecології та методики навчання екологічних дисциплін – еколого-географічні та геоecологічні засади екологічної науки. Висвітлено історію започаткування підготовки різних напрямків освітньої діяльності – Середня освіта (Географія), Екологія, Туризм, Географія, Науки про Землю на освітніх ступенях «бакалавр» та «магістр». Висвітлено динаміку захищеності викладачів факультету з 2000 по 2020 роки. Наведено матеріали про успішність аспірантури, кількість захищених аспірантів і здобувачів під керівництвом професорів факультету, участь викладачів кафедр у спеціалізованих вчених радах Львівського, Київського, Чернівецького, Східно-Європейського національних університетів. Проведено огляд напрямків наукової діяльності працівників кафедр (кафедри географії та методики її навчання, кафедри географії України і туризму, кафедри геоecології та методики навчання екологічних дисциплін) в розрізі загальнокафедральних та індивідуальних напрямків досліджень. Описано видавничу діяльність, у тому числі підготовку навчальних підручників для вишів та загальноосвітніх закладів, індивідуальних та колективних монографій викладачів кафедр та навчального підрозділу загалом. Окреслено ключові спрямування міжнародної діяльності факультету, особливості англомовної підготовки викладачів, проходження ними міжнародного стажування. Визначено перспективні риси його освітньої, організаційної та наукової роботи.

Ключові слова: географічний факультет ТНПУ, проблематика наукових досліджень, напрямки діяльності, історична ретроспектива.

Постановка науково-практичної проблеми. Понад 30 років співробітники географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету наполегливо працюють з метою утвердження на теренах Західного Поділля осередку географічної науки та над розробкою відповідних навчальних стратегій. За вказаний часовий період факультет зумів утвердитися на географічній мапі України як центр підготовки фахівців географічного, екологічного та туризмологічного спрямування, а також науковий центр за низкою актуальних напрямків досліджень в сфері

конструктивної, суспільної географії, геоecології та туризмознавства.

Актуальність і новизна дослідження. Проведення підсумків роботи пов'язано з аналізом зробленого, у якому є місце і позитивним, і негативним аспектам. Виділення історичних етапів розвитку колективу, висвітлення змістовних сторін кожного з етапів, усвідомлення місця і ролі навчального закладу і системи підготовки фахівців з географії, екології, туризмознавства.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Тема проведе-

ного дослідження тісно пов'язана з провідною науковою тематикою НАН України та МОіН України – підготовкою бакалаврів та магістрів з базових напрямів географії, екології, туризмознавства, які відповідають вимогам міжнародних та державних стандартів.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Дана проблематика неодноразово піднімалась як в контексті огляду діяльності факультету загалом, так і окремих його підрозділів та навіть персоналій. Зокрема в цьому напрямку є напрацювання Й.М. Свинка, І.Л. Дітчука, А.В. Кузишина, Л.П. Царика, Б.В. Заблоцького [1-14]. В розрізі оцінки кафедральної діяльності підготовлено публікації Й.М. Свинка, М.Я. Сивого, П.М. Дем'янчука, Л.П. Царика, А.В. Кузишина, О.В. Заставецької, Я.О. Мариняка [1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10]. Традиційно ці публікації підбивали певний етап функціонування кафедр або факультету загалом та можуть вважатися своєрідним проміжним звітом їх функціонування. Черговий ювілей вимагає підготовки оновленого матеріалу з метою спроби узагальнення проробленої на факультеті роботи.

В ході підготовки даної публікації ставилось кілька завдань:

- Визначити ключові риси історичного розвитку географічного факультету;
- Оцінити, як історичні умови формування факультету вплинули на його сьогодення;
- Визначити базові напрямки діяльності географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка;
- Окреслити потенціалу науково-дослідної проблематики професорсько-викладацького складу факультету.

Викладення основного матеріалу.

Історія формування сучасного географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені В. Гнатюка була започаткована ще в 1940 р., коли в структурі Кременецького учительського інституту не довгий час функціонувало природничо-географічне відділення. Його організаторами і першими викладачами були: І.В. Цись – декан відділення, Б.М. Іванов – завідувач кафедри фізичної географії і викладач фізико-географічних дисциплін та Т.С. Ніколаєва – викладач економічної географії.

Після Другої світової війни підготовка географів в Кременецькому учительському інституті була припинена в 1950 р. і впродовж 1951-1981 рр. викладалися лише окремі дисципліни географічного спрямування («Загаль-

не землезнавство», «Геологія», «Економічна географія СРСР та зарубіжних країн»). Ідею відродження підготовки за даним напрямком активно популяризував Й.М. Свинко, який перебрався з Кременця до Тернополя разом з передислокацією інституту і підтримував ідею формування окремого географічного факультету.

Лише у 1981 р., після більш як тридцятирічної перерви, в Тернопільському педагогічному інституті було відновлено набір студентів на спеціальність «Географія і біологія». Організаційно це стало можливим завдяки суттєвому збільшенню площі навчальних приміщень в інституті із введенням у дію головного навчального корпусу. З 1982 р. здійснено набір перших студентів, які заповнили абітурієнти, як Тернопільської, так і Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Волинської, Хмельницької, Черкаської областей. Цього ж року було створено кафедру географії, котру очолив канд. геол.-мінер. наук Й.М. Свинко. У 1985 р. кафедра була поділена на дві: кафедру фізичної географії та кафедру економічної і соціальної географії, яку очолив к.г.н., доц. Пушкар І.М. До 1990-го року було створено матеріальну базу для забезпечення навчального процесу шляхом накопичення необхідних приладів і обладнання для лабораторних досліджень, навчально-польових практик, підготовки друкованої продукції, обладнано спеціалізовані кабінети – геології, загально-геознавства, фізичної географії та економічної і соціальної географії, закладне підвалини формування професорсько-викладацького колективу з випускників спеціальностей Львівського, Київського, Чернівецького, Московського державних університетів [6,12].

З приходом на посаду ректора Володимира Петровича Кравця, в 1990 р. він одним з перших своїх кроків підтримав ініціативу групи викладачів-географів та біологів щодо створення географічного факультету. Таким чином розпочалася новітня історія географічного факультету.

6 лютого 1990 р. Вчена рада Тернопільського педагогічного інституту, відгукнувшись на неодноразові звернення громадської ініціативної групи викладачів природничого факультету до керівництва навчального закладу щодо доцільності створення окремого географічного факультету, а також врахувавши висновки спеціально створеної ректоратом комісії з цього питання, прийняла рішення про організацію такого факультету. На цій підставі 23 квітня 1990 р. було видано наказ ректора «Про створення географічного факультету», згідно з

яким новий факультет мав розпочати офіційний відлік своєї діяльності 1 червня 1990 р.

З метою впорядкування процедурно-організаційних моментів, на першому засіданні ради географічного факультету було обрано його декана. Ця рада факультету проходила у розширеному складі. До неї, крім усіх викладачів двох географічних кафедр, увійшли окремі представники суміжних із географією природничого та історичного напрямків підготовки (у цей час на факультеті, крім підготовки спеціалістів з традиційної спеціальності «Географія і біологія» та експериментальної «Географія і природознавство», започатковувався новий напрям «Географія та історія»), а також представники від студентського колективу майбутніх географів. Першим деканом географічного факультету на альтернативній основі було обрано к. геог. н. Л.П. Царика. Заступником декана було призначено викладача І.Л. Дітчука.

Перші роки функціонування факультету були пов'язані з пошуком оптимального поєднання спеціальностей, які б забезпечили формування достатнього контингенту студентів та формуванням навчально-наукових підрозділів. Так, у 1992 р. було припинено набір студентів на спеціальність «Географія і природознавство», впродовж трьох років (в 1990–1992 рр.) здійснювався набір на спеціальність «Географія та історія», у 1993 р. був започаткований набір на спеціальність «Географія та екологія» як своєрідна альтернатива спеціальності «Географія і біологія», за якою було призупинено набір (відновлено в 1995 р.). У 1996 р. на факультеті відкрито заочне відділення за напрямком підготовки «Географія».

90-і роки ХХ ст. можна назвати роками інституційної розбудови факультету. У 1992 р. було створено третю у закладах вищої освіти України кафедру географії України, яку очолив к.г.н., доц. Заставецький Б.І. Колектив кафедри активно працював на розробку нових програм з фізичної та соціально-економічної географії України, географічного краєзнавства, спецкурсів з галузевих географічних дисциплін. У 1993 р. створено геостационар у с. Дзвенигород Борщівського району для проходження студентами польових навчальних практик. У тому ж році відкрито науково-дослідну лабораторію «Моделювання еколого-географічних систем», яку очолив доц. Царик Л.П. [1,2].

Ліцензувавши нову спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у 1993 році було здійснено перший набір студентів за вказаним профілем. Одночасно при кафедрі

географії України і краєзнавства створено секцію геоєкології для координації навчально-методичної роботи даної спеціальності. У 1997 р. на факультеті акредитовано бакалаврат спеціальності і ліцензовано підготовку спеціаліста «Екології». У 1998 р. акредитовано освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліста» і ліцензовано магістратуру за спеціальністю «Екології» [7].

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст.– поч. ХХІ ст. географічний факультет працює над утвердженням себе як наукового центру. У 1998 р. доц. О.В. Заставецькою захищено докторську дисертацію з проблем комплексного соціально-економічного розвитку території. Того ж року починає виходити періодичне фахове видання «Наукові записки ТДПУ. Серія: географія», яке зразу ж завоював всеукраїнську популярність як серед молодих науковців, так і серед знаних географів України. У 2000 р. створено кафедру геоєкології та методики викладання екологічних дисциплін, яку очолив за сумісництвом декан факультету, доц. Царик Л.П. Таким чином, початок нового тисячоліття можна вважати офіційним періодом завершення структурної розбудови географічного факультету, оскільки функціонувало чотири кафедри, геостационар, дві науково-дослідні лабораторії, навчальна лабораторія, акредитовані дві спеціальності факультету – «Географія» і «Екологія», два спеціалізовані фахових видання з географії та історії української географії. За десять років діяльності 10 працівників факультету захистили кандидатські (Б.Я. Федунік, М.В. Потокій, Я.О. Мариняк, М.Р. Питуляк, О.П. Садовник, Н.П. Стецько, І.Ю. Чеболда, А.Б. Кошіль, А.В. Кузишин, М.О. Алексієвцев), одну докторську дисертацію (О.В. Заставецька), четверо доцентів (І.Г. Процик, Й.М. Свинко, І.М. Пушкар, Д.І. Ковалишин) та доктор географічних наук (О.В. Заставецька) отримали звання професорів, двоє (Й.М. Свинко, Л.П. Царик) обрані членами-кореспондентами Української екологічної Академії наук [11].

Впродовж цього часу було організовано та проведено низку міжнародних та всеукраїнських форумів та конференцій. Найважливішими з яких були:

- Регіональна науково-практична конференція «Природа, населення і господарство Тернопільської області» (березень 1993);
- Регіональна науково-практична конференція «Екологічна ситуація у Тернопільській області: проблеми та перспектива» (травень 1994, разом з Управлінням охорони навколишнього середовища у Тернопільській облас-

ті);

- Всеукраїнська наукова конференція «Історія української географії та картографії», присвячена 95-річчю від дня народження В. Кубійовича (грудень 1995);

- Національна наукова конференція присвячена 150-річчю видатного українського вченого-природодослідника Івана Верхратського (квітень 1996);

- Всеукраїнський науково-практичний семінар з питань змісту та методичного забезпечення викладання географічних українознавчих дисциплін у вищій школі (грудень 1997);

- Перший міжнародний семінар з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства (жовтень 1999);

- Перша міжнародна конференція «Еколого-географічні дослідження в сучасній географічній науці» (жовтень 1999 р., разом з Ойцовським національним парком (Польща) і Держуправлінням з екобезпеки у Тернопільській області);

- Друга всеукраїнська наукова конференція «Історія української географії та картографії: проблеми і перспективи» (листопад 2000);

- Всеукраїнська студентсько-аспірантська наукова конференція «Сучасний стан та перспектив розвитку досліджень з географічних дисциплін та картографії в Україні» (грудень 2000).

Період 2000-2006 рр. можна вважати етапом змістовних перебудов і трансформацій навчальних планів, ліцензування нових спеціальностей, продуктивної підготовки кадрів вищої кваліфікації. Зокрема, за цей період викладачами і аспірантами кафедр захищено одну докторську (М.Я. Сивим) та ще 8 кандидатських робіт (Л.Р. Грицак, І.М. Барною, Б.В. Заблоцьким, Т.Б. Заставецьким, Н.Б. Тарановою, Н.І. Флінтою, П.Л. Цариком, Л.В. Янківською).

У 2003 р. ліцензовано та розпочато набір на третю спеціальність географічного факультету – «Туризм». Профільною у підготовці фахівців цього напрямку підготовки стає кафедра географії України, яка набуває нової назви «географії України і туризму».

2004 р. було розроблено нові навчальні плани однопрофільної спеціальності «Географія». У 2005 році у черговий раз акредитовано за четвертим рівнем спеціальності «Географія» та «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування».

З ініціативи кафедр та факультету продовжувались організовуватись заходи конференційного характеру:

- Всеукраїнська конференція «Українське географічне краєзнавство: наукові засади, історія, постаті» (листопад 2001 р., разом із Академією педагогічних наук України, Житомирським науково-краєзнавчим товариством дослідників Волині, Асоціацією вчителів географії України, газетою «Краєзнавство. Географія. Туризм»);

- Всеукраїнську конференцію «Географічна наука і освіта в Україні: погляд у XXI століття» (жовтень 2002 р., разом з Інститутом географії НАН України, Фондом Олександра Смакули);

- Другий Всеукраїнський семінар з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства (грудень 2002 р., разом із Географічною комісією НТШ);

- Другу Міжнародну конференцію «Екологічна географія: історія, теорія, методи, практика» (травень 2004 р., разом з Ойцовським національним парком, Польща);

- Всеукраїнську конференцію «Регіональні суспільно-географічні дослідження: стан, проблеми, перспективи», присвячену 20-річчю кафедри економічної і соціальної географії ТНПУ ім. В. Гнатюка (жовтень 2005 р., разом з Інститутом географії НАН України);

- Регіональну науково-практичну конференцію, присвячену 90-літньому ювілею академіка Максима Паламарчука (листопад 2006 р.) [10,13].

У 2006 році деканом факультету обрано к. геог. н., доц. Садовника О.П., заступником декана – к. геог. н. Заблоцького Б.В., який у 2007 році став деканом географічного факультету. У цьому ж році заступником декана обрано к. геог. н. Дем'янчука П.М.

Упродовж 2007-2014 рр. проводилася значна робота із вдосконалення форм та змісту підготовки студентів. Відповідно до вимог кредитно-трансферної системи навчання та нових державних стандартів вищої освіти модернізовано навчальні плани усіх спеціальностей та освітньо-кваліфікаційних рівнів. На основі розроблених викладачами спецкурсів і спецсемінарів збільшено варіативну складову підготовки студентів. З метою розширення кваліфікацій випускників, за умови запровадження однопрофільного навчання, для спеціалістів-географів введені додаткові спеціалізації: «природознавство», «основи екології», «основи біології», «краєзнавчо-туристична робота в школі». За рахунок зменшення аудиторного навантаження розширено години самостійної роботи студентів, посилено індивідуальну роботу викладачів із студентами, роз-

ширено обсяги практичної підготовки. Виробничі і маршрутні практики проводилися в різних регіонах України (Карпати, Закарпаття, Придністров'я, Полісся, Придніпров'я, узбережжя Азовського та Чорного морів, Гірський Крим). Організуються пізнавальні екскурсії територією України та Європи.

У цей період активно розвивалася наймолодша і найпопулярніша на факультеті спеціальність – «Туризм». У 2009 р. проведено акредитацію магістра туризму. У 2013 р. розпочато набір бакалаврів туризму на заочну форму навчання, а в 2014 р. започатковано додатковий набір на бакалавратуру молодших спеціалістів, у 2013 р. на факультеті розпочато заочну підготовку спеціалістів туризму [5,9].

Завдяки активному набору абітурієнтів на всі три спеціальності чисельність студентів факультету стрімко збільшилася. Свого максимуму вона досягла у 2009 році (934 особи, у тому числі 737 денної та 197 заочної форми навчання). Таким чином, частка студентів географічного складала 13 %, а за їх кількістю факультет посів друге місце в Тернопільському національному педагогічному університеті.

Зростає і чисельність викладачів. У 2009 році їх кількість досягає максимуму (42 особи). При цьому, зростання викладацького колективу відбувається за рахунок власних вихованців. Упродовж 2007-2014 рр. молодими викладачами факультету захищено 12 канди-

датських дисертацій (Л.Б. Альтгайм, О.В. Волік, Б.Б. Гавришок, С.В. Гулик, П.М. Дем'янчук, К.Д. Дударчук, Л.Б. Заставецька, Н.О. Лісова, С.Р. Новицька, І.В. Поплавська, Б.Т. Пушкар, О.І. Пушкар). Частка викладачів факультету із науковим ступенем перевищила 80 % (рис.1).

Завдяки значному зростанню чисельності студентів збільшено кількість навчальних приміщень факультету (обладнано два комп'ютерних класи, чотири лекційні аудиторії, три спеціалізовані кабінети та три наукові лабораторії (моделювання еколого-географічних систем, географо-краєзнавчих досліджень, інноваційних технологій в географії), для проведення навчально-польових практик активно використовується географічний стаціонар, в навчальному процесі використовуються колекційні фонди геологічного музею.

Для повноцінної реалізації виховної функції викладачами географічного створено фахові клуби: екологічний, спелеологічний, спортивного туризму, краєзнавчий, КВК, інформаційно-публіцистичний. Під керівництвом кураторів академічних груп студенти факультету брали активну участь у житті університету та заходах, що проводилися на географічному факультеті: посвята першого курсу, свято екватора, святкування дня Географічного факультету.

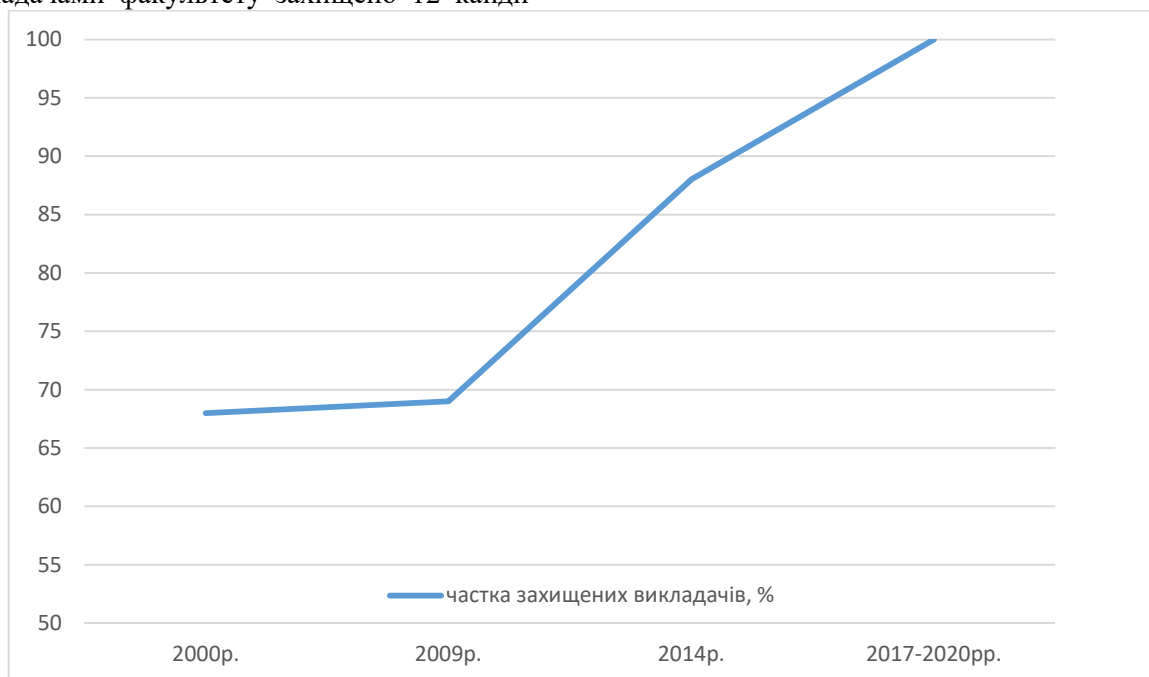

Рис.1. Частка захищених викладачів факультету

Активна навчально-виховна діяльність колективу факультету сприяла високим показникам навчальних досягнень, наукових та творчих здобутків. Упродовж всієї новітньої історії

факультету студенти факультету неодноразово ставали призерами другого етапу Всеукраїнських конкурсів наукових робіт з географії (Гавришок Б., Кравчук Г., Задворний С.), еко-

логії (Гінзула М. - тричі), економіки природокористування і охорони навколишнього середовища (Миць Б., Боднар А.), а також призерами другого етапу Всеукраїнських олімпіад з географії (Щавінський В., Кавецький І., Мандзюк П., Касіяник І., Заставецька Л., Поселюжна Л. – двічі, Шеремета О, Боднар Л., Марціяш К., Глинський О., Фурда Н., Павлюк О., Жайворонко Н.), екології (Бронецький Р.), економіки природокористування (Гінзула М.) і туризму (Усова О.) [13].

2013 р. відзначився структурними змінами. У зв'язку із необхідністю виконання розширених функцій випускової кафедри відбулось об'єднання кафедр фізичної географії та економічної і соціальної географії у єдину кафедру географії та методики її навчання. Завідувачем кафедри обрано д. геог. н., проф. Сивого М.Я.

До цього часу факультет утвердився як центр історико-географічних, краєзнавчих та еколого-географічних досліджень. І далі активно проводились конференційні заходи:

- Третю Міжнародну конференцію «Історія української географії та картографії», присвячену 130-літньому ювілею академіка Степана Рудницького (грудень 2007 р., разом з УГТ і НТШ);

- Міжнародну науково-практичну конференцію «Дністровський каньйон – унікальна територія туризму» (травень 2009 р.)

- Четверту Міжнародну наукову конференцію «Історія української географії і картографії», присвячену 110-річчю від дня народження Володимира Кубійовича (листопад 2010);

- Третю Міжнародну наукову конференцію «Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива» (травень 2010 р., спільно з Ойцовським національним парком (Польща));

- Регіональну науково-практичну студентську конференцію «Туристичними стежками рідного краю» (22 вересня 2011 р.);

- Всеукраїнську науково-практичну конференцію-семинар «Туристичні ресурси як чинник розвитку території» (Тернопіль – Заліщики, 9-10 грудня 2011 року);

- Міжнародну науково-практичну конференцію «Замковий туризм у Тернопільській області: проблеми та перспективи» (травень 2012);

- Другу Міжнародну науково-практичну конференцію «Подільські читання (географія, екологія, біологія, охорона природи)» (травень 2013);

- Регіональну науково-практичну конфе-

ренцію «Екологічна освіта і наука у Тернопільському університеті: стан, проблеми, перспективи» (квітень 2014) [11];

З середини другого десятиріччя ХХІ ст. факультет зіткнувся з низкою нових викликів, які торкнулися всіх закладів вищої освіти України, а також певних змін в складі професорсько-викладацького складу. Суттєве скорочення контингенту студентів відобразилося на всіх факультетах Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка та було викликано як демографічним проблемами (скорочення числа осіб відповідного віку, які могли б вступати до навчальних закладів), так і економічними факторами (затяжна економічна криза, невпевненість в майбутньому та низька капіталізація доходів населення стали перепоною для популяризації небюджетної форми навчання; водночас державна підтримка освітньої діяльності суттєво зменшилась, до чого населення території, з якої формується контингент студентів факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка, було фінансово та й морально неготовим).

Також факультет втратив кілька своїх провідних фахівців, які раптово залишили факультетські аудиторії (проф. Пушкар І.Г., проф. Заставецька О.В., викл. Дітчук І.Л., доц. Садовник О.П.), але зуміли знайти своє продовження в своїх учнях та послідовниках.

Але тим не менше в цей час факультет продовжує позиціонувати себе як центр географічної, екологічної, туризмологічної освіти, здійснюючи розмаїту та багатовекторну діяльність. З 2014 р. деканом факультету обрано доц., к. геог. н А.В. Кузишина (заступники декана – 2014-2018 – доц., к. геог. н. Флінта Н.І., з 2018 р. – к. геог. н. Задворний С.І.).

Кожна з діючих кафедр утвердилась в статусі випускової, що вимагало чинне законодавство про вищу освіту.

На сучасному етапі коло наукових інтересів працівників кафедри географії та методики її навчання обґрунтовано нагальними потребами господарства України та особистими науковими інтересами, що мають практичне застосування: мінерально-ресурсний потенціал Поділля та України, проблеми його ефективного використання та екологічні проблеми гірничопромислових територій; ерозійні процеси і проблеми відновлення еродованих ґрунтів Подільського регіону; бальнеологічні ресурси Поділля; земельно-ресурсний потенціал Поділля; Західно-Подільське горбогір'я як географічного екотону; здійснюють соціологічну оцінку рідкісних та зникаючих видів флори; лучно-степові ландшафти Західного Поділля; істо-

ричні аспекти природокористування в Подільських Товтрах; персоналії відомих вчених-геологів та географів Західної України; спорово-пилкові комплекси антропогенних відкладів для реконструкції природного середовища аквальних геосистем; якість життя населення; проблеми рекреаційного та господарського природокористування, природні і антропогенні ландшафти Поділля; системи міських поселень регіону і зміни їх функцій в умовах трансформації суспільних відносин; еколого-картографічне картографування сільського господарства; ризики та оптимізація сільськогосподарського землекористування; екологічні проблеми функціонування АПК; геотопонімічні та мікротопонімічні дослідження, синоптична метеорологія, методика підготовки вчителів географії засобами інтерактивних технологій, використання новітніх технологій у формуванні географічних знань, умінь і навичок у школярів та ін.

Колективом кафебри підготовлено 13 монографічних досліджень, у тому числі: Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез» (2005), «Західно-Подільське горбогір'я як географічний екотон» (2011), Системи розселення і геопросторові аспекти вдосконалення адміністративно-територіального устрою України» (2014); Особливості природокористування в Подільських Товтрах» (2015), 2-х томна праця «Географія Тернопільської області» (Т. 1. Природні умови та ресурси; Т.2. Населення. Господарство, (2017) тощо.

Сучасні наукові інтереси працівників кафебри географії України і туризму пов'язані з проблемами теоретичних й методологічних засад формування і функціонування рекреаційно-туристичних дестинацій, релігійного, сільського зеленого та геотуризму, рекреаційно-туристичної діяльності на території об'єктів природо-заповідного фонду, бальнеологічних курортів і гірських туристичних центрів, їх картографічного забезпечення; теоретичних і методичних проблем географії туризму, статистичних методів у туризмі, географічного краєзнавства, водно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля, тематичного картографування, етнічної географії та історії географії; з'ясування геопросторових рис соціальної та політичної сфери України, проблем регіональної (економічної) географії України, сфери послуг та добробуту населення, історії вітчизняного туризму, формування туристичної інфраструктури, особливостей міжнародного туризму; проблем вивчення готельного господарства Тернопільської області та України,

маркетингової діяльності туристичних фірм, вивченні туристичної інфраструктури, формування іміджу та використання ПР-технологій в туризмі та ін.; географічних проблем формування регіональних екомереж, теоретичних та прикладних аспектів розвитку туристсько-рекреаційної діяльності, формування територіальних рекреаційних систем тощо; теоретичних і методологічних особливостей туристичного краєзнавства, розвитку рекреології та її прикладного значення для туристичної діяльності, ролі страхування у туризмі, актуальних питань методології теорії і практики організації екскурсійних послуг, теоретичних засад та стратегій розвитку менеджменту туризму та туроперейтингу, соціологічних та педагогічних аспектів туристичної діяльності, проблем підготовки кваліфікованих фахівців для туристичної сфери; проблем української георбаністики, інформаційні технології в географії та туризмі; маркетингових процесів в Україні на сучасному етапі, організації ресторанного господарства, правового регулювання туристичної діяльності, особливостей функціонування туристичної інфраструктури; територіальної структура туристсько-рекреаційного господарства регіону; географії транспорту та комунікацій, картографічного моделювання, перспективних видів і напрямків туризму; геопросторової організації культурно-мистецької сфери регіону [3].

Викладачами кафебри опубліковано 15 монографій, наукова проблематика яких торкалася, територіальної організації обласного регіону, рекреаційного природокористування РЛП «Загребелля», історико-культурним рекреаційним ресурсам, готельному господарству України і Польщі, туристичним дестинаціям, туроперейтингу, формуванню регіональної екомережі, функціонуванню Сатанівського рекреаційного комплексу тощо.

Коло наукових інтересів працівників кафебри геоекології та методики навчання екологічних дисциплін відштовхується від науково-дослідної теми «Концептуальні і прикладні засади геоекологічної оцінки впливу на довкілля, природоохоронного менеджменту та екологічної безпеки геосистем у Подільському регіоні». Викладачами кафебри опубліковано ряд монографій: «Проблеми екології рідного краю» (1993), «Голицький ботаніко-ентомологічний заказник» (1997), «Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу» (2001), «Еколого-географічний аналіз та оцінювання території: теорія та практика» (2005), «Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні

підходи, практична реалізація)» (2009), «Природні умови і ресурси Тернопільщини» (2011), «Регіональний ландшафтний парк "Загребелля" у системі рекреаційного і заповідного природокористування» (2013), «Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування» (2016), «Еколого-географічне районування Тернопільської області» (2016), «Потенціал стійкості ландшафтів Тернопільської області до антропогенних навантажень» (2017), «Національний природний парк «Кременецькі гори» сучасний стан та перспективи збереження, відтворення, використання природних комплексів та історико-культурних традицій» (2017), трансформація геоecологічних процесів басейну річки Джурин: монографія (2018), Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія (2019) [9].

Важливим елементом розвитку факультету останнього десятиріччя є участь викладачів факультету у підготовці шкільних і вузівських підручників, підготовці і захисті кандидатських дисертацій та суттєва активізація міжнародних зв'язків, що забезпечило можливість

доступу до передових європейських освітніх та наукових ідей.

Творчі групи викладачів факультету долучились до участі у всеукраїнських конкурсах програм для підготовки шкільних і вузівських підручників з грифом МОіН України. Так, професори Свинко Й.М. і Сивий А.Я. підготували навчальний підручник з геології з елементами палеонтології, який був опублікований у 1995 році, підручник з геології (2003), лабораторний практикум із геології з основами палеонтології (1997), практикум з геології (2006); проф. Заставецька О.В., викладачі Дітчук І.Л., Бойко В.М. підготували підручники з фізичної географії України (2011); проф. Царик Л.П., доц. Царик П.Л., к. геогр. н. Вітенко І.М. підготували підручники з екології для учнів 11 класів профільного і академічного рівнів (2010, 2011).

Важливим критерієм формування наукових шкіл географічного факультету є функціонування аспірантури, підготовка і захист кандидатських дисертацій під науковим керівництвом професорів факультету. Матеріали результативності аспірантури наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Результативність аспірантури та участь науково-педагогічних працівників географічного факультету у спеціалізованих вчених радах

№ з/п	Кількість захищених кандидатських дисертацій	Науковий керівник	Членство у спеціалізованих вчених радах
1	17	проф. Заставецька О.В.	ЛНУ, ЧНУ
2	10	проф. Царик Л.П.	ЛНУ, КНУ, ТНПУ, Сх.-СНУ
3	8	проф. Пушкарь І.М.	
4	3	проф. Свинко Й.М.	
5	2	проф. Сивий М.Я.	
6	1	проф. Ковалишин Д.І.	
7	1	доц. Заставецький Б.І.	ЛНУ
8		проф. Заставецька Л.Б.	ЛНУ
7	-	-	доц. Кузишин А.В., ЧНУ
8	-	-	доц. Питуляк М.В., ЧНУ

Піонерною в напрямку міжнародних зв'язків варто вважати співпрацю з Ойцовським національним парком (Польща), започатковану проф. Цариком Л.П. в перше десятиліття ХХІ ст. На сучасному етапі активна діяльність доц. А.В. Кузишина стала основною співпраці з Академічним товариством ім. Міхала Балудяньського (Словаччина), Економічним університетом в Катовіцах (Польща). Завдяки цим діям майже половина науково-педагогічних працівників факультету пройшли закордонне стажування на базі словацьких закладів вищої освіти, а також започаткували низку дієвих проектів та спільних публікацій в науковій царині. Стараннями викладачів кафедри географії України і туризму викл. Рудакевича І.Р.

та доц. Заставецького Т.Б. було здійснено грантові студентські поїздки за підтримки компанії DAAD до Німеччини. Доц. Чеболда І.Ю., викл. Каплун І.Г., доц. Кузишин А.В. були учасниками міжнародного німецько-українського грантового проекту «Громадська ініціатива заради здорового довкілля в західній Україні». Керівництво університету забезпечує участь в програмах міжнародно студентської мобільності на базі Гуманітарно-Природничого університету імені Яна Длугоша в Ченстохово та закладів гостинності в Туричинні. Також ведеться активна публікаційна активність в закордонних та вітчизняних виданнях, які індексуються в провідних наукометричних базах (Web of Science, Scopus, Index Copernicus

тощо).

Продовжувалась робота факультетської громади як конференційного центру. Поряд з традиційними тематиками з'являються нові, розширюється і коло партнерських закладів вищої освіти та громадських організацій, які підтримують наукові комунікації такого штабу. Від 2015 р. відбулась низка наступних знакових наукових форумів:

- Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка «Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика» (травень 2015);

- Третя міжнародна науково-практична конференція «Подільські читання: унікальні об'єкти природи і суспільної сфери Поділля; регіональні особливості інтеграції економічних і соціальних напрямків їх розвитку як умова ефективного збереження» (листопад 2016);

- Перша Всеукраїнська заочна науково-практична конференція молодих вчених «Туризм сучасності: проблеми та перспективи» (травень 2017);

- Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний стан проблеми та перспективи географічної науки в Україні» (квітень 2018);

- Четверта міжнародна науково-практична конференція «Подільські читання. Епоха природничих досліджень Поділля: історія, теорія, практика» (жовтень 2018);

- Міжнародна науково-практична конференція «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, екологічної, туристологічної науки» (травень 2019).

- Першу міжнародна науково-практична конференція «Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики» (травень 2019) [11].

Наступного 2021 р., вперше в своїй історії факультет був удостоєний честі проведення Всеукраїнського з'їзду Українського географічного товариства (планувалося його проведення в жовтня 2020 р., але перепоною стала світова інфекційна пандемія).

Із впровадженням положень Закону про вищу освіту щодо обов'язкового рейтингування науково-педагогічних працівників, викладачі факультету забезпечили своєю працею лідеруючі позиції в межах університету і географічному факультету, які регулярно попадали за весь період рейтингування (2015-2019 рр.) в трійку лідерів (в розрізі 10 факультетів, які діють в університеті) або крашу

п'ятнадцятку кафедр (в загальному рейтингу 39-ти таких підрозділів в університеті).

Ще одним підтвердженням формування географічного факультету як науково-освітнього підрозділу можна вважати активізацію наукової періодики як сучасного апробаційного майданчику наукових вишукувань працівників та студентів факультету. З 1999 р. на базі факультету виходить фахове видання «Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія» (Головний редактор – Царик Л.П., відповідальний секретар – Царик П.Л.); в 2020 р. це фахове видання було проатестоване з попаданням в презентаційну категорію «Б». В 2000 р. було започатковано всеукраїнське видання «Історія Української географії» (Головний редактор – Заставецька Л.Б., відповідальний секретар – Заставецький Т.Б.). З 2018 р. для представлення наукового доробку магістрантів факультету видається щорічник «Магістерські студії географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка» (Головний редактор – Кузисин А.В., відповідальний секретар – Задворний С.І.). З метою популяризації краєзнавчих досліджень в 2017 р. започатковано видання «Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства» (Головний редактор – Царик Л.П., відповідальний секретар – Царик П.Л.) В 2016 р. факультет виступив ініціатором проведення міжфакультетських навчально-методичних семінарів щодо ролі та вдосконалення практичної підготовки, за результатами яких регулярно виходять щорічні збірники (Відповідальний редактор – Кузисин А.В.) [15].

Географічний факультет є базовим для функціонування загальноуніверситетських наукових центрів – Центру євроінтеграційних студій і комунікацій (керівник – доц. Кузисин А.В.) на Центру екологічних інновацій (керівник – проф. Царик Л.П.).

Факультет регулярно підтверджує право на здійснення ліцензійної підготовки фахівців. Наприкінці 2014 р. двома кафедрами факультету успішно пройдено чергову акредитацію спеціальностей «Географія» і «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» та отримано відповідні сертифікати для освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр». Впродовж 2015-2019 рр. було пройдено кілька акредитацій щодо підготовки фахівців за спеціальностями «Середня освіта (Географія)», «Екологія», «Туризм». Відкрито нові спеціальності «Географія» та «Науки про Землю». Факультет першим в Україні серед закладів вищої освіти отримав право на здійснення освітньої діяльності щодо підвищення квалі-

фікації працівників туристичної сфери, а також підвищення кваліфікації вчителів та викладачів географії.

Кваліфікований викладацький колектив у складі 4-х докторів наук, професорів, 33 кандидатів наук, доцентів (загалом 100% НПП факультету є захищеними та мають відповідний ступінь кандидата/доктора наук) готується до реалізації новітніх завдань в галузі географічної, екологічної та туризмознавчої освіти і науки.

Висновки та заключні думки.

Десь у цих тезах, які викладені вище або за цими тезами, є відповіді на низку ключових запитань щодо місця географічного факультету ТНПУ в даному університеті, а також в системі сучасної географічної науки України. В перспективі будуть підготовлені публікації більш вузького спрямування, що стосуватимуться окремих підрозділів та науково-педагогічних працівників факультету. В них буде

розкрито нові тематичні напрямки досліджуваного питань. Які актуальні наукові напрямки є важливими для факультету? Як факультет мотивує нових співробітників та продукує ідей? І яка роль закладу, спільноти географів та національної системи освіти у підтримці тих змін і інновацій, що властиві для сьогодення? Наразі ми не маємо остаточних відповідей на ці питання, але вважаємо, що найближча перспектива сформує свої нові вектори дослідження. Тому пропонуємо порівняти цю публікацію з функціональними рисами та історією своїх підрозділів, що є корисними для розгортання наукової дискусії.

Всі згадані здобутки можуть послужити ґрунтовною основою для подальшого розвитку та утвердження географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету як регіонального центру науки та освіти.

Література:

1. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України Тернопільського державного педагогічного університету // Матеріали Другого всеукраїнського семінару з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства. – Тернопіль, 2002. – Част. 2. – С. 17 – 27.
2. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України Тернопільського державного педагогічного університету: від витоків до становлення // Історія української географії – Тернопіль: Підручник і посібники, 2002. – Вип. 6. – С. 18 – 24.
3. Заставецька О.В., Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Історичні віхи кафедри географії України та туризму Тернопільського національного педагогічного університету // Історія української географії та картографії. Частина I. Збірник матеріалів Четвертої міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-літньому ювілею проф. Володимира Кубійовича, Тернопіль, 18-19 листопада 2010 р. – Тернопіль, 2010. – С. 34-38.
4. Заставецька О.В., Мариняк Я.О., Кузишин А.В. Діяльність Ярослава Жупанського для розвитку географічної науки та освіти в Тернопільській області // Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 9-11 жовтня 2014 р.). – Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. – С. 19-21.
5. Кузишин А.В., Мариняк Я.О. Кафедра географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету: історія, сьогодення та майбуття // – Тернопіль: Вектор, 2013. – 44 с.
6. Сивий М.Я. Кафедра географії та методики її навчання: історія становлення, сьогодення, персоналії. Довідник. – Тернопіль: Тайп, 2016. – 74 с.
7. Царик Л.П. Десятилітня діяльність кафедри геоecології Тернопільського національного педагогічного університету: здобутки, проблеми, перспектива // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива». Тернопіль, 28-29 травня 2010 р. – Тернопіль: Наук.-видавн. відділ ТНПУ, 2010, С.172-175.
8. Царик Л.П. Етапи становлення і розвитку екологічної географії та роль Тернопільського наукового центру у розбудові еколого- географічних досліджень / Історія української географії і картографії // Збірник матеріалів 4-ї Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-літньому ювілею професора Володимира Кубійовича Тернопіль, 18-19 листопада 2010р. . – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – С. 76-80.
9. Царик Л.П. Науково-освітня роль кафедри геоecології ТНПУ у реалізації природо-охоронних концепцій початку XXI ст.. в Україні / Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2015, №2 – С. 4-9.
10. Царик Л.П. Роль кафедри геоecології ТНПУ у реалізації стратегічних завдань розвитку екологічної освіти і науки / Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 25-річчю відкриття спеціальності «Екологія» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка (7-8 травня 2019 р.) // наук. ред. Л.П. Царик, М.Я. Сивий, А.В. Кузишин, Я.О. Мариняк. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2019. – с. 5-10.
11. Царик Л.П., Кузишин А.В. Напрямки наукових досліджень викладачів географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету (до 25-річчя створення факультету): історико-наукометричний аналіз // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль, 2015. – № 1 (38). – С. 261-265.
12. Царик Л.П., Садовник О.П., Заблоцький Б.В., Кузишин А.В. Географічний факультет Тернопільського національного педагогічного університету: історичне минуле, сьогодення і перспектива // Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). – Тернопіль: СМП «Тайп», 2015. – С. 7-11
13. Царик Л.П., Свинко Й.М., Заставецька О.В., Пушкар І.М. Основні напрямки підготовки географів в Тернопільському

державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка // Наукові записки ТДПУ. Серія: Географія. – Тернопіль, 2002. – №2. – С. 268-271

14. Царик Л.П., Царик Т.Є. Поглиблення еколого-краєзнавчих знань студентів у процесі польових досліджень / Розвиток педагогічної освіти і науки в західних областях України. – Тернопіль, 1990. – С. 243-245.
15. [Офіційна сторінка Географічного факультету на сайті ТНПУ ім. В. Гнатюка: http://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php](http://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php)
16. [Офіційна сторінка Географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка: http://geo-tnpu.org.ua/](http://geo-tnpu.org.ua/)

References:

1. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiї Ukrainy Ternopil'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu // Materialy Druhogo vseukrainskoho seminaru z teorii i praktyky rehionalnogo heohrafichnogo kraieznavstva. – Ternopil, 2002. – Chast. 2. – S. 17 – 27.
2. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiї Ukrainy Ternopil'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu: vid vytokiv do stanovlennia // Istoriia ukrainskoi heohrafiї – Ternopil: Pidruchnyk i posibnyky, 2002. - Vyp. 6. - S. 18 – 24.
3. Zastavetska O.V., Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Istorychni vikhy kafedry heohrafiї Ukrainy ta turyzmu Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu // Istoriia ukrainskoi heohrafiї ta kartohrafiї. Chastyna I. Zbirnyk materialiv Chetvortoї mizhnarodnoi naukovoї konferentsii, posviachenoї 110-litnomu yuvileiu prof. Volodymyra Kubiiovycha, Ternopil, 18-19 lystopada 2010 r. – Ternopil, 2010. – S. 34-38.
4. Zastavetska O.V., Maryniak Ya.O., Kuzyshyn A.V. Diialnist Yaroslava Zhupanskoho dlia rozvytku heohrafichnoi nauky ta osvity v Ternopil'skii oblasti // Heohrafiia, kartohrafiia, heohrafichna osvita: istoriia, metodolohiia, praktyka. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Chernivtsi, 9-11 zhovtnia 2014 r.). – Chernivtsi: Vydavnychi dim «Rodovid», 2014. – S. 19-21.
5. Kuzyshyn A.V., Maryniak Ya.O. Kafedra heohrafiї Ukrainy i turyzmu Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu: istoriia, sohodennia ta maibuttia // – Ternopil: Vektor, 2013. – 44 s.
6. Syvyi M.Ia. Kafedra heohrafiї ta metodyky yii navchannia: istoriia stanovlennia, sohodennia, personalii. Dovidnyk. – Ternopil: Taip, 2016. – 74 s.
7. Tsaryk L.P. Desiatylytnia diialnist kafedry heoekolohii Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu: zdobutky, problemy, perspektyva // Materialy III Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii «Stale pryrodokorystuvannia: pidkhydy, problemy, perspektyva». Ternopil, 28-29 travnia 2010 r. – Ternopil: Nauk.-vydavn. viddil TNPU, 2010, S.172-175.
8. Tsaryk L.P. Etapy stanovlennia i rozvytku ekolohichnoi heohrafiї ta rol Ternopil'skoho naukovoho tsentru u rozbudovi ekoloho-heohrafichnykh doslidzhen / Istoriia ukrainskoi heohrafiї i kartohrafiї // Zbirnyk materialiv 4-yi Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii, prysviachenoї 110-litnomu yuvileiu profesora Volodymyra Kubiiovycha Ternopil, 18-19 lystopada 2010r. . – Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2010. – S. 76-80.
9. Tsaryk L.P. Naukovo-osvitnia rol kafedry heoekolohii TNPU u realizatsii pryrodo-okhoronnykh kontseptsii pochatku KhKhI st. v Ukraini / Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. – Ternopil: SMP «Taip», 2015, №2 – S. 4-9.
10. Tsaryk L.P. Rol kafedry heoekolohii TNPU u realizatsii stratehichnykh zavdan rozvytku ekolohichnoi osvity i nauky / Mizhdystyplinarni intehratsiini protsesy u systemi heohrafichnoi ta ekolohichnoi nauky: materialy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. prysviachenoї 25-richchiu vidkryttia spetsialnosti «Ekolohiia» u Ternopil'skomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti im. V. Hnatiuka (7-8 travnia 2019 r.) // nauk. red. L.P. Tsaryk, M.Ia. Syvyi, A.V. Kuzyshyn, Ya.O. Maryniak. – Ternopil: SMP «Taip», 2019. – s. 5-10.
11. Tsaryk L.P., Kuzyshyn A.V. Napriamky naukovykh doslidzhen vykladachiv heohrafichnogo fakultetu Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu (do 25-richchia stvorennia fakultetu): istoryko-naukometrychni analiz // Naukovi zapysky TNPU. Serii: Heohrafiia. – Ternopil, 2015. – № 1 (38). – S. 261-265.
12. Tsaryk L.P., Sadovnyk O.P., Zablotskyi B.V., Kuzyshyn A.V. Heohrafichnyi fakultet Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu: istorychne mynule, sohodennia i perspektyva // Heohrafiia, ekolohiia, turyzm: teoriia, metodolohiia, praktyka. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoї 25-riachchii heohrafichnogo fakultetu Ternopil'skoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka (21-23 travnia 2015 r.). – Ternopil: SMP «Taip», 2015. – S. 7-11
13. Tsaryk L.P., Svyntko Y.M., Zastavetska O.V., Pushkar I.M. Osnovni napriamky pidhotovky heohrafiiv v Ternopil'skomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Volodymyra Hnatiuka // Naukovi zapysky TDPU. Serii: Heohrafiia. – Ternopil, 2002. – №2. – S. 268-271
14. Tsaryk L.P., Tsaryk T.Є. Pohlyblennia ekoloho-kraieznavchykh znan studentiv u protsesi polovykh doslidzhen / Rozvytok pedahohichnoi osvity i nauky v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy. – Ternopil, 1990. – S. 243-245.
15. Ofitsiina storinka Neohrafichnogo fakultetu na сайті ТНПУ ім. В. Гнатюка: <http://tnpu.edu.ua/faculty/geo/index.php>
16. Ofitsiina storinka Neohrafichnogo fakultetu TNPU ім. В. Гнатюка: <http://geo-tnpu.org.ua/>

Аннотация:

Андрей Кузишин, Любомир Царик. ДВИЖЕНИЕ СКВОЗЬ ВРЕМЯ: ОЧЕРКИ ИСТОРИИ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ТЕРНОПОЛЬСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

30-летняя деятельность географического факультета Тернопольского национального педагогического университета им. В. Гнатюка стала мотивацией подготовки данной публикации. За указанный временной период факультет сумел утвердиться на географической карте Украины как центр подготовки специалистов географического, экологического и туризмологического направления, а также научный центр по ряду актуальных направлений исследований в области конструктивной, общественной географии, геоэкологии и туризмоведения.

Расположившись между мощными центрами географической науки – Львовом, Киевом, Черновцами, Луцком, Тернопольщине было предназначено стать одним из центров пространственно-географических исследований – ведь недаром именно эта территория стала малой родиной основателя национальной географии

професора Степана Рудницького.

Формирование отдельного подразделения стало требованием времени и обосновано запросами региона. Учебные учреждения, государственные и коммерческие структуры Западной Украины сегодня стали местом работы значительной части выпускников факультета. За свою непродолжительную историю факультет сумел занять весомую нишу на общегосударственном уровне, утвердившись как центр историко-географических, краеведческо-туристических и эколого-географических исследований.

Освещены исторические предпосылки образования и деятельности географического факультета. Осуществлен ретроспективный анализ новейшей истории факультета, особенностях его утверждения как самостоятельного подразделения университета. Выделены основные этапы становления и развития географического факультета. Описано, историю и условия формирования каждого образовательного и научно-исследовательского подразделения факультета. Проведен обзор персоналий, которые работают на факультете. Систематизированы научно-практические конференции, проведенные на факультете за историю его функционирования, определена проблематика проведенных научных мероприятий. Можно утверждать о своеобразной специализации в проведении научных форумов на каждой из кафедр. Кафедре географии и методики ее обучения – проблемы природопользования и народонаселения, кафедре географии Украины и туризма – история украинской географии, социальная география и туризм, кафедре геоэкологии и методики обучения экологических дисциплин – эколого-географические и геоэкологические основы экологической науки. Освещена история начала подготовки различных направлений образовательной деятельности – Среднее образование (География), Экология, Туризм, География, Науки о Земле в образовательных степенях «бакалавр» и «магистр». Освещена динамика защищенности преподавателей факультета с 2000 по 2020 годы. Приведены материалы об результативности аспирантуры, количестве аспирантов и соискателей под руководством профессоров факультета, участие преподавателей кафедр в специализированных ученых советах Львовского, Киевского, Черновицкого, Восточно-Европейского национальных университетов. Проведен обзор направлений научной деятельности сотрудников кафедр (кафедры географии и методики ее обучения, кафедры географии Украины и туризма, кафедры геоэкологии и методики обучения экологическим дисциплинам) в разрезе общекафедральных и индивидуальных направлений исследований. Описано издательскую деятельность, в том числе подготовку учебников для вузов и общеобразовательных учреждений, индивидуальных и коллективных монографий преподавателей кафедр и учебного подразделения в целом. Определены ключевые направления международной деятельности факультета, особенности англоязычной подготовки преподавателей, прохождения ими международной стажировки. Определены перспективные черты его образовательной, организационной и научной работы.

Ключевые слова: географический факультет ТНПУ, проблематика научных исследований, направления деятельности, историческая ретроспектива.

Abstract:

Andrei Kuzyshyn, Liubomyr Tsaryk. MOVING THROUGH TIME: OUTLINE OF HISTORY OF THE GEOGRAPHICAL FACULTY OF TERNOPIL NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

30-year activity of the geography faculty of Ternopil National V. Hnatiuk Pedagogical University became the motivation for preparing this publication. During this period, the faculty managed to establish itself on the map of Ukraine as a training center for geography, ecology and tourism, as well as a research center for a number of relevant research areas such as design, social geography, geoecology and tourism.

Ternopil is located between the powerful centers of geographical science, such as Lviv, Kyiv, Chernivtsi and Lutsk. It was determined to become one of the centers of spatial and geographical studies. Particularly this area became the small homeland of the founder of national geography Stepan Rudnytsky.

The formation of a separate unit was a matter of time and was justified by the demands of the region. Educational institutions, state and commercial structures of Western Ukraine nowadays are the workplace of a large number of the faculty graduates. During its short history, the faculty has managed to occupy a significant niche at the national level, established itself as a center of historical, geographical, local history, tourist and ecological-geographical research.

The historical preconditions for the opening of the specialty "Geography", the formation and activities of the geography faculty are presented. The retrospective analysis of the recent history of the faculty is conducted where the peculiarities of its establishment as an independent unit of the university are discussed. The main stages of formation and development of the geography faculty are highlighted. The history and conditions of each educational and research subdivision formation of the faculty are described. A review of personnel working at the faculty is conducted. Scientific and practical conferences, which were held at the faculty over the time of its functioning, are systematized; the problems of the conducted scientific events are determined. A kind of specialization in holding scientific forums at each of the departments can be noticed. Department of Geography and Methods of Teaching – Problems of Nature Management and Population, Department of Geography of Ukraine and Tourism – History of Ukrainian Geography, Socio-Geographical Research and Tourism Studies, Department of Geoecology and Methods of Teaching Ecological Disciplines – Ecological-Geographical and Geoecological Principles of Ecological Science. The history of the beginning of various educational directions, including Secondary education (Geography), Ecology, Tourism, Geography, Earth sciences at the educational degree of "Bachelor" and "Master" is presented. The dynamics of defense of faculty lecturers over 2000-2020 is highlighted. The materials on the success of postgraduate studies are provided, as well as the number of defended graduate students and applicants under the guidance of the faculty professors, the

participation of faculty members in specialized academic councils of Lviv, Kyiv, Chernivtsi, and Eastern European national universities. The review of scientific activity directions of employees (for Department of Geography and Methods of its Teaching, Department of Geography of Ukraine and Tourism, Department of Geoecology) in the context of general departmental and individual directions of researches is carried out. The publishing activity is described, including the preparation of textbooks for universities and secondary schools, individual and collective monographs of the department lecturers and educational units in general. The key directions of the faculty international activity are outlined. Promising features of its educational, organizational and scientific work are determined.

Key words: geographical faculty of TNPU, problems of scientific research, directions of activities, historical retrospective.

Надійшла 05.06.2020 р.

УДК 911.3 (477.84)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.2>

Ірина БАРНА

ПОЛЬСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ОХОПЛЕНОЇ ПЕРЕПИСАМИ НАСЕЛЕННЯ 1900 ТА 1921 РОКІВ

У публікації здійснено аналіз зміни етнічного складу населення Тернопільської області початку ХХ ст. за результатами переписів населення 1900 та 1921 років, що обумовлені присутністю представників польського етносу. Запропоновано короткий огляд формування польської етнічної меншини, а також висвітлено динаміку польської колонізації на території краю. Конкретизовано тенденції зміни чисельності представників польського етносу за результатами переписів населення 1900 р. та 1921 р. за ознаками розмовної мови та віровизнання у розрізі повітів, міського та сільського населення. Значну увагу приділено висвітленню показників вікового складу польських колоністів, їхнього освітнього рівня та зайнятості у галузях господарства, встановленню особливостей професійної структури.

Ключові слова: польське населення, римо-католики, національність, віросповідання, етнічна структура населення, Тернопільська область.

Постановка науково-практичної проблеми та актуальність дослідження. Наприкінці ХХ і на початку ХХІ ст. суспільна географія в Україні сильно диференціюється внаслідок зростання суспільних потреб на знання окремих її галузей. Проголошення державної незалежності України зумовило розвиток тих галузей, які з ідеологічних причин в колишньому СРСР не розвивалися, серед них і етногеографія. Актуальними стають дослідження етнічних процесів як на території всієї держави, так і окремих її регіонів. Недостатність вивчення теоретичних, методичних і прикладних аспектів етногеографії зумовило актуальність наукових досліджень в цій галузі. Вона підсилюється тим, що етнічні процеси, які відбувалися впродовж тривалого історичного відтинку на території України загалом і Тернопільської області зокрема, значно впливали на історичну, економічну і соціальну ситуацію в ній. Етнічна структура населення є важливим чинником демографічних та соціальних явищ у регіонах країни, особливо релігійної та електоральної ситуацій. Недооцінювання цього чинника не дозволяє створити об'єктивну картину буття народу, визначити особливості його розселення і життєдіяльності у регіонах, що характеризуються різним етнічним складом населення, різною етнічною історією. У цьому

контексті територія сучасної Тернопільської області, етнічний склад населення якої формувався впродовж тривалого історичного часу під впливом різних факторів, а тому змінювався, як в часі із зміною політичного статусу території, так і в просторовому аспекті, є надзвичайно цікавою. Одним з актуальних аспектів наукової розвідки є дослідження присутності польського етносу на землях Тернопільської області, охоплених переписами населення 1900 та 1921 років, що відповідає науковим інтересам і має прикладний характер.

Зв'язок теми з важливими науково-практичними завданнями. Сьогодні формує чіткий запит на ресурси, які б стимулювали розвиток економіки та соціальної сфери території, регіону. Програмою соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2020 рік передбачено створення позитивного іміджу та розвиток туристичної привабливості області в рамках виконання заходів програми розвитку туризму в Тернопільській області на 2016-2020 роки [8]. Останньою одним з пріоритетних напрямів визнано розвиток туристичної галузі, яка здатна задовільнити потреби розширеного в'їзного та внутрішнього туризму [7]. Відтак, результати дослідження польської людності краю, його динаміки можна використати для формування